

Sygn. akt I UK 401/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania M. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.
o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 24 stycznia 2019 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 7 czerwca 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. (organ rentowy), decyzją z 2 lutego 2016 r. wydaną na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.; dalej: ustawa emerytalna), odmówił ubezpieczonemu M. W. (wnioskodawca) prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy ze względu na to, że nie legitymuje się on wymaganym 5-letnim okresem

składkowym i nieskładkowym przypadającym w okresie ostatniego dziesięciolecia przed dniem zgłoszenia wniosku o rentę albo w okresie ostatniego dziesięciolecia przed dniem powstania niezdolności do pracy.

Organ rentowy stwierdził, że w ostatnim dziesięcioleciu przed datą zgłoszenia wniosku o rentę (czyli w okresie od 28 października 2005 r. do 27 października 2015 r.) wnioskodawca udowodnił okres ubezpieczenia wynoszący 3 lata, 11 miesięcy i 2 dni, zaś w ostatnim dziesięcioleciu przed dniem powstania niezdolności do pracy (czyli w okresie od 25 czerwca 2005 r. do 24 czerwca 2015 r.) udowodnił okres ubezpieczenia wynoszący 3 lata i 11 miesięcy. Łączny udowodniony okres składkowy wnioskodawcy wyniósł 28 lat, 7 miesięcy i 3 dni.

Wnioskodawca odwołał się od decyzji organu rentowego, domagając się jej zmiany i przyznania prawa do dochodzonego świadczenia. Podniósł, że legitymuje się łącznym okresem składkowym i nieskładkowym w wymiarze 29 lat i 4 miesięcy. Twierdził, że udokumentował okres 7 lat, 4 miesięcy i 17 dni opłacania składek na fundusz ubezpieczenia społecznego rolników, który stanowi okres uzupełniający w rozumieniu ustawy emerytalnej.

Sąd Okręgowy w B., wyrokiem z 20 września 2016 r., oddalił odwołanie.

W celu ustalenia stanu zdrowia wnioskodawcy Sąd pierwszej instancji przeprowadził dowód z opinii biegłego lekarza sądowego z zakresu hematologii. Biegły lekarz specjalista – po zapoznaniu się z aktami sprawy, dokumentacją lekarską oraz po zbadaniu wnioskodawcy – rozpoznał u niego przewlekłą białaczkę limfocytową. W ocenie biegłego, zdiagnozowane schorzenie (z uwzględnieniem stopnia jego zaawansowania) powoduje okresową całkowitą niezdolność ubezpieczonego do pracy od 25 czerwca 2015 r. do 31 grudnia 2017 r. Ponadto biegły podniósł, że z powodu braku dokumentacji medycznej z wcześniejszego okresu, jedynie data 25 czerwca 2015 r. może być uznana za dzień powstania niezdolności wnioskodawcy do pracy. Strony nie kwestionowały opinii biegłego.

Na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca legitymuje się okresem składkowym wynoszącym 28 lat, 7 miesięcy i 3 dni. Ubezpieczony nie przedłożył w toku procesu nowej dokumentacji, z której wynikałoby, że podlegał ubezpieczeniom społecznym w okresach nieuwzględnionych przez organ rentowy. Wnioskodawca ujawnił, że do 20 lipca

2015 r. prowadził działalność gospodarczą, jednak po tej dacie nie podlegał ubezpieczeniom społecznym i nie opłacał składek. Sąd podkreślił, że – wbrew twierdzeniom wnioskodawcy – organ rentowy przy ustalaniu prawa do renty uwzględnił jako okresy składkowe okresy ubezpieczenia rolniczego.

Podsumowując, Sąd Okręgowy stwierdził, że ubezpieczony nie wykazał określonego w art. 58 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 58 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy oraz nie legitymuje się okresem składkowym wynoszącym co najmniej 30 lat, o którym mowa w art. 58 ust. 4 tej ustawy, co zwalniałoby go z obowiązku spełnienia przesłanki przyznania prawa do renty, o jakiej mowa w art. 58 ust. 2 ustawy.

Ubezpieczony wniósł apelację od wyroku Sądu Okręgowego w B., zaskarżając wyrok ten w całości i podnosząc zarzuty naruszenia art. 58 ust. 1 i 2 w związku z art. 58 ust. 4 w związku z art. 10 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez niezaliczenie okresów ubezpieczenia rolniczego jako okresów uzupełniających.

W uzasadnieniu apelacji podniósł, że Sąd pierwszej instancji błędnie przyjął, że okresy ubezpieczenia rolniczego zostały uwzględnione przez organ rentowy przy ustalaniu prawa do renty jako okresy składkowe. Zdaniem apelującego z załącznika do zaskarżonej decyzji z 2 lutego 2016 r. wynika, że udokumentowane okresy ubezpieczenia pracowniczego oraz rolniczego nie są tożsame.

Na rozprawie apelacyjnej skarżący sprecyzował, że okres składkowy – wynoszący 28 lat, 7 miesięcy i 3 dni – to okres bez uwzględnienia okresu ubezpieczenia rolniczego. Nie kwestionował innych ustaleń faktycznych poza nieuwzględnieniem do 30-letniego okresu składkowego okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Twierdził, że spełnia warunek posiadania 30-letniego okresu składkowego.

Sąd Apelacyjny w [...], wyrokiem z 7 czerwca 2017 r., oddalił apelację wnioskodawcy.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, Sąd Okręgowy – mimo błędnego uzasadnienia – wydał wyrok zgodny z prawem. Rację ma bowiem apelujący, że organ rentowy przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy nie uwzględnił do okresów składkowych okresów opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników. Z załącznika do zaskarżonej decyzji ZUS z 2 lutego 2016 r. jednoznacznie wynika, że uznany przez ten organ łączny okres składkowy wynosi 28 lat, 7 miesięcy oraz 3 dni. Ponadto udokumentowany został okres 7 lat, 4 miesięcy oraz 17 dni okresów uzupełniających (opłacania składek na fundusz ubezpieczenia społecznego rolników).

Na obecnym etapie postępowania poza sporem pozostawało, że ubezpieczony jest osobą okresowo całkowicie niezdolną do pracy od 25 czerwca 2015 r., a zatem niezdolność powstała u niego w wieku powyżej 30 lat. Nie było również kwestionowane to, że wnioskodawca udowodnił łączny okres składkowy w wymiarze 28 lat, 7 miesięcy oraz 3 dni (nie uwzględniając okresu opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników). Nie było między stronami sporne, że wnioskodawca spełnia przesłankę do przyznania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, o jakiej mowa w art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej, zaś z obowiązku spełnienia przesłanki określonej w art. 57 ust. 1 pkt 3 tej ustawy jest zwolniony z mocy jej art. 57 ust. 2, ponieważ legitymuje się ponad 25-letnim okresem składkowym i nieskładkowym oraz jest (okresowo) całkowicie niezdolny do pracy. Poza sporem pozostawało również, że wnioskodawca nie legitymuje się 5-letnim okresem składkowym i nieskładkowym przypadającym w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy, a zatem nie spełnia przesłanki przyznania prawa do renty, o jakiej mowa w art. 58 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 58 ust. 2 i art. 57 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej.

Kwestię sporną stanowiła zaś możliwość zaliczenia wykazanych przez niego okresów opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników do łącznego okresu składkowego, o jakim mowa w art. 58 ust. 4 ustawy (w stosunku do mężczyzny wynoszącego co najmniej 30 lat), którego osiągnięcie w powiązaniu z istnieniem stanu całkowitej niezdolności do pracy zwalnia z konieczności wykazania

przesłanek przyznania renty, o jakich mowa w art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 i art. 58 ust. 2 ustawy emerytalnej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, z powołaniem się na pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2016 r., I UK 136/15 (LEX nr 2021926), brak było podstaw do uwzględnienia do okresów składkowych (art. 6 ustawy emerytalnej), o jakich mowa w art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, okresów ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono składki, na podstawie art. 10 tej ustawy. Tym samym udowodnione przez wnioskodawcę okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników (od 26 lipca 2000 r. do 31 grudnia 2000 r., od 16 lutego 2001 r. do 31 grudnia 2001 r., od 10 stycznia 2002 r. do 31 grudnia 2003 r. oraz od 24 lutego 2004 r. do 31 marca 2008 r.) nie podlegają uwzględnieniu do łącznego uznanego przez ZUS okresu składkowego, o jakim mowa w art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej. Niewątpliwie doliczenie tych okresów do uznanego przez organ rentowy okresu składkowego wynoszącego 28 lat, 7 miesięcy oraz 3 dni prowadziłoby do tego, że staż ten przekroczyłby wymagany przez art. 58 ust. 4 ustawy 30-letni okres. Okresy opłacania przez apelującego składek na ubezpieczenie społeczne rolników podlegają natomiast uwzględnieniu przy ustalaniu stażu ubezpieczeniowego przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed dniem zgłoszenia wniosku o rentę oraz w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed dniem powstania niezdolności do pracy (art. 58 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 58 ust. 2 ustawy emerytalnej) i w tym zakresie zostały przez ZUS uwzględnione.

Wnioskodawca M. W. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...], zaskarżając wyrok ten w całości. Skargę kasacyjną oparto na podstawach naruszenia art. 10 ust. 1 i 2 w związku z art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 58 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w wyniku przyjęcia, że przy ustalaniu posiadania przez ubezpieczonego okresu składkowego i nieskładkowego, wymaganego do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, nie uwzględnia się okresów opłacania składek na Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników jako okresów składkowych, podczas gdy art. 10 ust. 1 i 2 tej ustawy *expressis verbis* stanowi o tym, że okresy ubezpieczenia społecznego

rolników, za które opłacono składki, uwzględnia się przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe są krótsze od okresu wymaganego do przyznania renty, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i jego zmianę przez uwzględnienie odwołania ubezpieczonego i zmianę w całości decyzji organu rentowego z 2 lutego 2016 r. oraz przyznanie ubezpieczonemu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Ponadto skarżący wniósł o zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego za dwie instancje merytoryczne i za postępowanie kasacyjne.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej pełnomocnik skarżącego podkreślił, że ubezpieczony udowodnił okres opłacania składek na fundusz ubezpieczenia społecznego rolników w wymiarze 7 lat, 4 miesięcy i 17 dni. Prawidłowa wykładnia powołanych w podstawach kasacyjnych przepisów prawa materialnego, w szczególności art. 10 ust. 1 i 2 w związku z art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, powinna prowadzić do uwzględnienia okresu ubezpieczenia rolniczego i potraktowania tego okresu jak innych okresów składkowych, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia do wymaganego wymiaru 30 lat ubezpieczeń społecznych.

Za przedstawionym rozumowaniem przemawia, zdaniem pełnomocnika skarżącego, zarówno wykładania językowa, jak i systemowa, dokonywana na gruncie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przepis art. 10 ust. 2 tej ustawy *expressis verbis* odwołuje się do sytuacji „ustalania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy”. Co więcej, dotyczy przypadku, gdy „okresy składkowe i nieskładkowe ustalone na zasadach określonych w art. 5-7 są krótsze od okresu wymaganego” – a zatem ustawodawca określił zakres przepisów, które obejmuje art. 6, do którego również odesłanie zawiera art. 58 ust. 4 ustawy („okres składkowy, o którym mowa w art. 6”). Wykładnia systemowa natomiast nakazuje zwrócić uwagę na zlokalizowanie omawianych norm w systematyce ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Przepis art. 10 ust. 1 i 2 znajduje się w dziale I ustawy zatytułowanym: „Przepisy ogólne”, w rozdziale 2 zatytułowanym: „Okresy uwzględniane przy ustalaniu prawa do świadczeń i ich wysokości”.

Umieszczenie normy prawnej zawartej w art. 10 ust. 1 i 2 w dziale I ustawy prowadzi do wniosku, że znajduje ona zastosowanie i modyfikuje wszystkie normy prawne zlokalizowane w dalszych działach ustawy o emeryturach i rentach. Pogląd ten jest szczególnie uprawniony z uwagi na brak w dziale III ustawy rentowej zatytułowanym: „Renta z tytułu niezdolności do pracy i renta rodzinna”, w rozdziale 1 zatytułowanym: „Renta z tytułu niezdolności do pracy”, normy prawnej będącej *lex specialis* w stosunku do art. 10 ust. 1 i 2, a więc wyłączającej jego stosowanie. Na poparcie swojej propozycji wykładni, pełnomocnik skarżącego powołał się na orzeczenia Sądu Najwyższego: wyrok z 3 grudnia 2004 r., II UK 59/04 (LEX nr 150606), wyrok z 14 marca 2006 r., I UK 166/05 (LEX nr 375655), wyrok z 3 sierpnia 2000 r., II UKN 665/99 (LEX nr 50384).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw.

Analogiczny problem prawny – dotyczący wykładni art. 58 ust. 4 w związku z art. 10 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, czyli możliwości zaliczenia do okresów składkowych, od których zależą uprawnienia do renty z tytułu niezdolności do pracy, okresów ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono składki – był już przedmiotem analiz Sądu Najwyższego, który w wyroku z 5 kwietnia 2016 r., I UK 136/15 (LEX nr 2021926) przyjął, że niedopuszczalna jest rozszerzająca wykładnia art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, polegająca na zaliczeniu do okresów składkowych, o których mowa w art. 6 tej ustawy, okresów ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono składki stosownie do treści art. 10 ustawy. Przepis art. 10 ust. 2 ustawy emerytalnej zezwala na uwzględnianie przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy okresów ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono składki na ubezpieczenie społeczne, jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe ustalone na zasadach określonych w art. 5-7 tej ustawy są krótsze od okresu wymaganego do przyznania renty, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu, wyłącznie w zakresie uregulowanym w art. 57 ust. 2 oraz art. 58 ust. 1 pkt 1-5 i ust. 2 tej ustawy. Natomiast art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej stanowi *lex specialis* w stosunku do

przesłanek określonych w art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 ustawy.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym obecną skargę kasacyjną akceptuje i podziela ten pogląd.

Przesłanki warunkujące nabycie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy zostały określone w art. 57 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.; dalej ustawa o emeryturach i rentach z FUS, ustawa emerytalna albo ustawa). Zgodnie z art. 57 ust. 1, renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który łącznie spełnia trzy warunki: jest osobą niezdolną do pracy (pkt 1), posiada wymagany okres składkowy i nieskładkowy (pkt 2), a niezdolność do pracy powstała w okresach enumeratywnie wymienionych w pkt 3 albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów (pkt 3). Z kolei w myśl art. 57 ust. 2, przepisu ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy.

W stanie prawnym obowiązującym przed 23 września 2011 r. (czyli dniem wejścia w życie ustawy z dnia 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Dz.U. z 2011 r. Nr 187, poz. 1112; dalej: ustawa zmieniająca) przyjmowano wykładnię art. 57 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych dokonaną w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05 (OSNP 2006 nr 19-20, poz. 305). Zgodnie z tą wykładnią, na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy emerytalnej renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy, bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 tej ustawy pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego, przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Oznaczało to, że ubezpieczony, o którym stanowi art. 57 ust. 2, nie musiał spełniać nie tylko warunku określonego w art. 57 ust. 1 pkt 3, lecz

także warunku ustanowionego w art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 i 2, które definiują pojęcie wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego.

Wykładnia ta nie spotkała się z akceptacją ustawodawcy, czego wyraz stanowiło dodanie – poczynając od 23 września 2011 r., na podstawie art. 1 pkt 1 ustawy zmieniającej – do art. 58 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ustępu 4, zgodnie z którym przepisu art. 58 ust. 2 – ustanawiającego w stosunku do osób, których niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat (art. 58 ust. 1 pkt 5), wymaganie legitymowania się co najmniej pięcioletnim okresem składkowym i nieskładkowym przypadającym w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy – nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy, o którym mowa w art. 6, wynoszący co najmniej 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy. Tym samym, od czasu wejścia w życie ustawy zmieniającej, art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie może być już interpretowany jako przepis samodzielnie określający warunki wymagane do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, lecz wyłącznie jako przepis łagodzący wymagania w stosunku do przesłanki wymienionej w art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy. Ubezpieczeni wskazani w hipotezie normy art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, u których stwierdzono całkowitą niezdolność do pracy i którzy legitymują się co najmniej 20 letnim (w przypadku kobiet) lub 25 letnim (w przypadku mężczyzn) okresem składkowym i nieskładkowym, nie muszą bowiem wykazywać powstania niezdolności do pracy w okresach wyszczególnionych w art. 57 ust. 1 pkt 3 lub w ciągu 18 miesięcy od ich ustania. Muszą jednak, stosownie do art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 tej ustawy, udokumentować co najmniej pięcioletni okres składkowy lub nieskładkowy w dziesięcioleciu poprzedzającym datę wystąpienia z wnioskiem rentowym lub datę powstania niezdolności do pracy. Z tego ostatniego warunku, na mocy dodanego art. 58 ust. 4, ubezpieczonego będącego osobą całkowicie niezdolną do pracy zwalnia dopiero wykazanie co najmniej 25-letniego (w przypadku kobiet) lub 30-letniego (w przypadku mężczyzn)

okresu składkowego, o jakim mowa w art. 6 ustawy (por. pkt 1 uzasadnienia projektu ustawy zmieniającej, Sejm RP VI kadencji, nr druku: 4343).

Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie zwrócił uwagę, że dodanie ust. 4 do art. 58 stanowiło wyraz braku zgody ustawodawcy na dotychczasową wykładnię prawa przyjętą w uchwale powiększonego składu Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, i miało na celu wyraźne uregulowanie przesłanek warunkujących nabycie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 4 września 2014 r., I UK 19/14, LEX nr 1511131). A zatem z obowiązku udokumentowania co najmniej pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego w dziesięcioleciu poprzedzającym datę wystąpienia z wnioskiem rentowym lub datę powstania niezdolności do pracy zwolniony jest ubezpieczony całkowicie niezdolny do pracy, który legitymuje się 25- lub 30-letnim okresem składkowym wymienionym w art. 6 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Ustawodawca, łagodząc warunki nabywania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy określone w art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy, w przeciwieństwie do regulacji zawartej w jej art. 57 ust. 2, pominął całkowicie okresy nieskładkowe (art. 7 ustawy) oraz okresy uzupełniające (art. 10 ustawy), a uwzględnił wyłącznie okresy składkowe wymienione w art. 6, co wynika z dosłownego brzmienia art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej.

W tym kontekście normatywnym Sąd Najwyższy doszedł do wniosku (w wyroku z 5 kwietnia 2016 r., I UK 136/15), że niedopuszczalna jest rozszerzająca wykładnia art. 58 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, polegająca na zaliczeniu do okresów składkowych, o których mowa w art. 6 tej ustawy, okresów ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono składki stosownie do treści art. 10 tej ustawy. Przepis art. 10 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zezwala na uwzględnianie okresów ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono składki na ubezpieczenie społeczne, przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe ustalone na zasadach określonych w art. 5-7 ustawy są krótsze od okresu wymaganego do przyznania renty, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu, wyłącznie w zakresie uregulowanym w art. 57 ust. 2 oraz art. 58 ust. 1 pkt 1-5 i ust. 2 ustawy.

Natomiast art. 58 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych stanowi *lex specialis* w stosunku do przesłanek określonych w art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 ustawy. Oznacza to, że art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej powinien być interpretowany ściśle (według reguł wykładni językowej, a nie systemowej) i stosowany w sposób restryktywny, ponieważ dopuszcza on – wyjątkowo, jedynie dla ubezpieczonych całkowicie niezdolnych do pracy, o długim stażu ubezpieczeniowym – możliwość złagodzenia warunku posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego w ostatnim dziesięcioleciu przed złożeniem wniosku o rentę lub powstania niezdolności do pracy (art. 58 ust. 2 ustawy). Wobec wyraźnego pominięcia przez ustawodawcę w art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej okresów nieskładkowych, które należą do powszechnego systemu ubezpieczeń (art. 7 ustawy), nie jest również możliwe odwoływanie do okresów uzupełniających, o których stanowi art. 10 ustawy, i przyjęcie, że przepis ten ma szerszy zakres zastosowania niż wynika to z jego wykładni językowej. W sytuacji gdy wykładnia językowa w sposób wystarczający pozwala zrozumieć treść przepisu, zastosowanie innej wykładni nie jest dopuszczalne (*interpretatio cessat in claris*). Stąd odwoływanie się przez skarżącego do sugerowanej przez niego wykładni systemowej, z której – jego zdaniem – wynikają odmienne wnioski niż z wykładni językowej, nie może być zaaprobowane. W wyroku z 7 lutego 2012 r., I UK 276/11 (OSNP 2013 nr 9-10, poz. 113) Sąd Najwyższy przypomniał, że w orzecznictwie i doktrynie przyjmuje się, że w państwie prawnym interpretator musi zawsze w pierwszym rzędzie brać pod uwagę językowe znaczenie tekstu prawnego. Wyłącznie w sytuacji, gdy wykładnia językowa przepisu nie daje jednoznacznego wyniku, ustalenia jego znaczenia należy dokonać, odwołując się do pozajęzykowych reguł wykładni (systemowej i funkcjonalnej). Zauważyć przy tym wypada, że przyjęcie znaczenia tekstu prawnego ustalonego na podstawie wykładni funkcjonalnej (celowościowej) może prowadzić do wykładni rozszerzającej lub zwężającej, tymczasem przepisy regulujące system zabezpieczenia społecznego ze względu na swoją istotę i konstrukcję podlegają wykładni ścisłej. Nie powinno się więc stosować do nich wykładni celowościowej, funkcjonalnej lub aksjologicznej w opozycji do wykładni językowej, jeżeli ta ostatnia prowadzi do jednoznacznych rezultatów

interpretacyjnych. Innymi słowy nie można ich poddawać ani wykładni rozszerzającej, ani zwążającej, modyfikując określone przez ustawodawcę przesłanki prawa do świadczeń (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 9 listopada 1999 r., II UKN 187/99, OSNAPiUS 2001 nr 4, poz. 121; z 16 sierpnia 2005 r., I UK 378/04, OSNP 2006 nr 13-14, poz. 218; z 23 października 2006 r., I UK 128/06, OSNP 2007 nr 23-24, poz. 359; z 4 marca 2008 r., I UK 239/07, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 103; z 19 maja 2009 r., III UK 6/09, LEX nr 509028).

Dodać należy, że konstrukcja art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, w której odwołano się jedynie do okresów składkowych wymienionych w art. 6 tej ustawy, a nie również do okresów nieskładkowych (art. 7 ustawy) lub okresów uzupełniających (art. 10 ustawy), była zamierzona przez ustawodawcę i wynikała z przemyślanych oraz społecznie uzasadnionych założeń. Chodziło o umożliwienie uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy przez ubezpieczonego całkowicie niezdolnego do pracy, o długim stażu ubezpieczeniowym (mianowicie takiego, który udowodnił okres składkowy, o którym mowa w art. 6 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny), nawet jeżeli nie jest w stanie wykazać „gęstości” ubezpieczenia przewidzianej w art. 58 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Jeżeli bowiem ubezpieczony może się wykazać 25- lub 30-letnim okresem opłacania składek na ubezpieczenie rentowe, czyli okresem składkowym (wyłącznie składkowym, a nie składkowym i nieskładkowym albo składkowym, nieskładkowym i uzupełniającym), to okres opłacania przez niego składek na ubezpieczenie rentowe jest na tyle długi, aby Fundusz Ubezpieczeń Społecznych (wyodrębniony w ramach FUS fundusz rentowy) podjął w stosunku do niego wypłatę renty z tytułu niezdolności do pracy. Poczynienie odstępstwa od tej zasady i przyjęcie, że także okres opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników (art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej), czyli okres wpłacania składek do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Rolników, a nie do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, powinien być uwzględniony przy przyznawaniu prawa do renty i dokonywaniu wypłaty świadczenia rentowego z funduszu rentowego FUS, mogłoby doprowadzić do sytuacji, że w zamian za opłacanie niewysokich składek z tytułu ubezpieczenia społecznego rolników ubezpieczony – ze względu na takie rozumienie treści art. 58 ust. 4 ustawy o

emeryturach i rentach z FUS, jakie proponuje skarżący – otrzymałby, nawet przy dużo krótszym stażu ubezpieczenia w powszechnym systemie (FUS) niż 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny, rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy z powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych. Takiego niebezpieczeństwa nie niesie z sobą wykładnia zaproponowana w wyroku Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2016 r., I UK 136/15, którą obecny wyrok podtrzymuje.

Wyroki Sądu Najwyższego, na które powołał się pełnomocnik skarżącego (wyrok z 3 grudnia 2004 r., II UK 59/04, OSNP 2005 nr 13, poz. 195; wyrok z 14 marca 2006 r., I UK 166/05, LEX nr 375655; wyrok z 3 sierpnia 2000 r., II UKN 665/99, OSNAPIUS 2002 nr 4, poz. 94) o tyle nie zmieniają założeń zaproponowanej wykładni art. 58 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, o ile albo nie dotyczyły oceny (subsumcji) stanu faktycznego choćby częściowo podobnego do ocenianego w rozpoznawanej sprawie, albo nie dotyczyły wykładni kluczowego dla jej rozstrzygnięcia art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, który wszedł w życie 23 września 2011 r. na mocy ustawy z dnia 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 187, poz. 1112).

Ze względu na swoją szczególną sytuację życiową – wiek (ubezpieczony urodził się w 1955 r.), całkowitą niezdolność do pracy spowodowaną ciężką chorobą, długotrwały okres podlegania ubezpieczeniom społecznym (prawie 30 lat) – skarżący może rozważyć wystąpienie do Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o przyznanie w drodze wyjątku świadczenia w wysokości nieprzekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie, na podstawie art. 83 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.